

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АРТИКУЛЯЦІЙНИХ БАЗ
УКРАЇНСЬКОЇ І ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ
(ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НА
МАТЕРІАЛІ ПАЛАТОГРАМ І РЕНТГЕНОГРАМ)**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»
студентки IV курсу
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»,
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова
та література», ОНП «Українська
філологія та західноєвропейська мова»

Катерини Олександрівни ДІХТЯР

Науковий керівник:

к.філол. н., доцент кафедри української
мови та прикладної лінгвістики

Оксана БАС-КОНОНЕНКО

«Допущено до захисту»

протокол засідання кафедри

української мови та прикладної лінгвістики

№ 15 від «б» червня 2024 року

завідувач кафедри _____ (підпис)

к.філол.н., доц. **Сергій РІЗНИК**

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота на тему «Порівняльна характеристика артикуляційних баз української і французької мов (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі палатограм і рентгенограм)» присвячена дослідженню артикуляційних особливостей звуків української та французької мов з використанням сучасних прийомів експериментально-фонетичного дослідження – палатографування та рентгенографування. Робота складається з трьох розділів.

Мета роботи полягає у з'ясуванні особливостей артикуляційних баз української і французької мов (на матеріалі палатограм і рентгенограм) та створенню практичних рекомендацій щодо навчання звукового ладу цих мов.

У першому розділі розглядаються теоретичні засади опису артикуляційної бази мови, включаючи фонетику як науку про звуки мови, фізичний та анатомо-фізіологічний аспекти вивчення мовного звука. Цей розділ закладає основу для подальшого порівняльного аналізу, надаючи глибокий теоретичний контекст.

Другий розділ присвячений порівняльній характеристиці артикуляційних баз української та французької мов. У ньому детально аналізуються відмінності в артикуляції голосних і приголосних звуків обох мов на основі палатограм і рентгенограм. Особлива увага приділяється специфічним артикуляційним властивостям, які впливають на звуковий лад кожної мови.

Третій розділ містить практичні рекомендації щодо навчання звукового ладу української та французької мов. Представлені вправи спрямовані на покращення вимови голосних і приголосних звуків у кожній мові, що може бути корисним як для викладачів, так і для студентів.

Ключові слова: фонетика, артикуляційна база, приголосні, голосні, палатографування, рентгенографування.

ABSTRACT

The diploma thesis on the topic «Comparative characteristics of the features of the articulation bases of the Ukrainian and French languages (experimental phonetic research on the basis of palatograms and radiographs)» is devoted to the study of the articulatory features of the sounds of the Ukrainian and French languages using modern methods of experimental phonetic analysis – palatography and radiography. The work consists of three main sections.

The purpose of the work is to clarify the peculiarities of the articulation bases of the Ukrainian and French languages (on the basis of palatograms and radiographs) and to create practical recommendations for teaching/learning the sound system of these languages.

The first chapter examines the theoretical foundations of the description of the articulatory base of language, including phonetics as a science of speech sounds, physical and anatomical-physiological aspects of the study of speech sounds. This chapter lays the groundwork for further comparative analysis by providing a deep theoretical context.

The second chapter is devoted to the comparative characteristics of the articulation bases of the Ukrainian and French languages. It analyzes in detail the differences in the articulation of vowel and consonant sounds of both languages on the basis of palatograms and radiographs. Particular attention is paid to specific articulatory properties that affect the sound system of each language.

The third chapter contains practical recommendations for teaching the sound system of the Ukrainian and French languages. The presented exercises are aimed at improving the pronunciation of vowel and consonant sounds in each language, which can be useful for both teachers and students.

Key words: phonetics, articulation base, consonants, vowels, palatography, radiography.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПИСУ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ БАЗИ МОВИ	7
1.1. Фонетика як наука про звуки мови	7
1.2. Фізичний аспект вивчення мовного звуку.....	9
1.3. Анатомо-фізіологічний аспект вивчення мовного звуку.....	10
1.4. Основні принципи розподілу звуків мови.....	12
Висновки до першого розділу.....	14
РОЗДІЛ 2	16
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ АРТИКУЛЯЦІЙНИХ БАЗ УКРАЇНСЬКОЇ І ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ	16
2.1 Аналіз артикуляційних властивостей та відмінностей між голосними звуками української та французької мов	16
2.3. Аналіз артикуляційних властивостей та відмінностей між приголосними звуками української та французької мов	28
Висновки до другого розділу	35
РОЗДІЛ 3	38
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ЗВУКОВОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ І ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ	38
3.1. Вокалізм	38
3.1.1. Вправи для покращення вимови голосних в українській мові.	38
3.1.2. Вправи для покращення вимови голосних у французькій мові.....	39
3.2. Консонантизм	41
3.2.1. Вправи для покращення вимови приголосних в українській мові. .	41
3.1.2. Вправи для покращення вимови приголосних у французькій мові.	43
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що порівняльний аналіз фонетичних систем цих двох мов дозволяє глибше зрозуміти специфіку артикуляції звуків та їх акустичних характеристик. Таке дослідження сприяє не лише кращому розумінню механізмів формування звуків в українській та французькій мовах, але й виявленню відмінностей, що мають значення для викладачів іноземних мов. Знання про артикуляційні труднощі, які можуть виникати у студентів при вивченні цих мов, дозволяє розробляти ефективні методики навчання вимови, що підвищує якість викладання та сприяє кращому засвоєнню іноземної мови студентами. Аналіз артикуляційних баз на основі палатограм і рентгенограм надає точні дані для лінгвістів і педагогів, допомагаючи вдосконалити методичні підходи та розробити рекомендації для оптимізації процесу навчання вимови.

Об'єкт дослідження - фонетичні системи двох мов – української та французької, а *предметом* – артикуляційні бази цих мов.

Отже, *мета роботи* полягає у з'ясуванні особливостей артикуляційних баз української і французької мов (на матеріалі палатограм і рентгенограм) та створенні практичних рекомендацій щодо викладання/вивчення звукового ладу цих мов.

Для успішного досягнення мети необхідно виконати низку *завдань*:

- розглянути теоретичні засади субстанційної фонетики, а саме: ознайомитися з науковими працями, в яких висвітлено питання породження мовлення, розглянуто артикуляційні та акустичні властивості мовних звуків в українській і французькій мовах;
- на матеріалі палатограм і рентгенограм здійснити порівняльний аналіз особливостей артикуляційних баз української і французької мов з метою з'ясування схожостей та відмінностей;

- розробити комплекс вправ для покращення вимови голосних та приголосних звуків в українській мові та у французькій мовах.

Методика дослідження охоплює комплекс методів, а саме:

- метод опрацювання критичної літератури передбачає систематичний аналіз наукових джерел, зокрема книг з фонетики, методики викладання іноземних мов та методичних публікацій. Мета цього етапу – зібрати й узагальнити теоретичні знання та досвід, накопичені вченими і викладачами в сфері фонетики і методики викладання. Це допомагає зрозуміти основні принципи та підходи до вивчення фонетичних систем, зокрема української та французької мов;
- компаративний метод полягає у порівнянні фонетичних систем двох мов – української та французької. Це включає детальний аналіз артикуляційних характеристик звуків обох мов, з метою виявлення подібностей та відмінностей. Для цього використовуються різні матеріали, такі як палатограми та рентгенограми, що дозволяють візуально оцінити положення артикуляційних органів під час вимови звуків та сформулювати правильне уявлення.
- на основі зібраної теоретичної інформації та результатів компаративного аналізу розробляються практичні рекомендації щодо викладання та вивчення звукового ладу української та французької мов. Цей етап включає формулювання методичних порад для викладачів, які працюють зі студентами, що вивчають ці мови. Рекомендації можуть охоплювати різні аспекти навчального процесу: від вибору вправ і методик тренування артикуляції до стратегій подолання специфічних фонетичних труднощів.

Практичне значення роботи полягає у вдосконаленні методик викладання української та французької мов, розробці ефективних артикуляційних вправ, індивідуалізації навчального процесу, допомозі у

логопедичній практиці, покращенні якості перекладів та науковому внеску у фонетичні дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПИСУ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ БАЗИ МОВИ

1.1. Фонетика як наука про звуки мови

Слова будь-якої мови мають матеріальну оболонку, що складається із звуків, які людина чує та вимовляє. За допомогою звуків у мові передаються різноманітні лексичні та граматичні значення слів. Вивченням звукових одиниць мови займається наука фонетика. Термін «фонетика» походить від давньогрецького слова «звуковий» і відомий ще з античних часів. Проблеми фонетики досліджували вчені стародавньої Індії та Греції, зокрема Платон і Аристотель [2].

Отже, фонетика — це галузь мовознавства, в якій вивчається звукова система мови в зв'язку з її смисловою роллю та різноманітні звукові зміни, що настають у мовленні при сполученні звукових елементів між собою [2].

Всі одиниці фонетики поділяються на сегментні, які лінійно виокремлюються в мовному потоці (звуки, склади, звукосполучення, фонетичні слова, фрази), і суперсегментні, що накладаються на існуючі сегменти (наголос, пауза, інтонація). Завдання фонетики полягає в дослідженні умов творення звуків, вивченні їх артикуляційно-акустичних властивостей та всіх звукових змін, що відбуваються в мові.

Основною фонетичною одиницею є звук. У реальному функціонуванні мови звуки існують лише в мовленнєвому потоці, де вони поєднуються з іншими звуками, входячи до складу складніших мовних одиниць, таких як морфеми, слова та речення. Поняття «звук» є значно ширшим за поняття «звук мовлення». Звуками є також шум дощу, моря, шелест листя, ревіння тварин або літаків, дзенькіт падіння склянки тощо. До звуків належать і звукові

коливання, які людина не розрізняє через їх частоту: інфразвуки (нижче за 16 Гц) та ультразвуки (вище за 20 тис. Гц). Людина сприймає звуки лише в діапазоні від 16 до 20 000 Гц. [12].

Загалом звук мови відрізняється від інших звуків тим, що він, по-перше, є носієм найменшої одиниці мови — фонемою, по-друге, відображений у свідомості носіїв мови як такий звукотип, котрий характеризується певним набором акустичних, анатомо-фізіологічних і психофізичних (психо-акустичних) ознак [1].

Бодуен де Куртене вважав фонему образом звука у пам'яті, тоді як Лев Щерба визначав її як найкоротше спільне фонетичне уявлення мови, яке може асоціюватися зі смисловими уявленнями і розрізняти слова.

Звук – це те, що ми вимовляємо і сприймаємо звуковими органами слуху, він є засобом вираження фонемою та варіантом фонемою. Фонемою, з іншого боку, є абстрактною мовною одиницею, яка реалізується через звуки.

Отже, фонемою – це найменша звукова одиниця мови, яка має різноманітні звукові позиційні варіанти та використовується для створення, розпізнавання і розрізнення морфем і слів. Проте вона не несе в собі значення. Фонемою – це абстрактний образ, який реалізується у мовленні через конкретні звуки [12], див. рис. 1.1:

Звук	Фонемою
вимовляємо і чуємо	узагальнений образ звуків
величина акустична та артикуляційна	величина функціональна (розрізняє значення слів і форм)
належить до сфери мовлення	належить до сфери мови
одиниця конкретна	одиниця абстрактна
величина індивідуальна	величина соціальна
матеріальне втілення фонемою, її виразник	реалізується у звуках

Рис. 1.1. Фонемою/звук

Мовний звук за своєю природою є різноплановим і набагато складнішим, ніж немовний звук. Вивчення звуків мови є багатостороннім, і відповідно виділяють такі аспекти їх дослідження:

1. Фізико-акустичний аспект.
2. Анатомо-фізіологічний або артикуляційний аспект.
3. Лінгвістичний або функціональний аспект.

1.2. Фізичний аспект вивчення мовного звука

З фізичної точки зору мовний звук є акустичним явищем, що не відрізняється від інших природних звуків. Він виникає через коливання голосових зв'язок і тертя повітряного струменя об стінки мовних органів. Ці коливання повітря сприймаються слуховими органами людини як звук. Мовний звук, як і будь-який природний звук, є фізичним явищем і характеризується такими параметрами, як сила (інтенсивність) звука, частота звука, тривалість та тембр [1].

Сила звука визначається амплітудою коливань звукових хвиль: чим більша амплітуда коливань голосових зв'язок, тим більша сила звука. Найбільша інтенсивність звука спостерігається під час крику. У межах фонетичного слова в українській мові найсильнішим є наголошений звук.

Висота звука залежить від частоти коливань голосових зв'язок: чим частіше коливання, тим вищий звук. Частота звука вимірюється в герцах (Гц), де 1 Гц відповідає одному повному коливанню за секунду. Середній діапазон чоловічого голосу становить 85-200 Гц, а жіночого – 160-340 Гц. Зміни висоти звука формують особливості інтонації [12].

Тривалість звука залежить від темпу мовлення: чим вищий темп, тим коротша тривалість звука. В українській мові при однаковому темпі наголошений голосний звук довший за ненаголошений. Голос має основний тон і додаткові тони та шуми. Додаткові тони залежать від резонаторів, таких як порожнини рота, глотки й носа. Накладання додаткових тонів і шумів на

основний тон надає звуку певного забарвлення – тембру. Завдяки тембру ми розрізняємо голоси людей, оскільки голосові зв'язки кожної людини мають різний основний тон.

Отже, акустичний аспект розглядає звук як фізичну величину, коливання пружного середовища (повітря) і процес сприйняття звуків.

1.3. Анатомо-фізіологічний аспект вивчення мовного звука

Анатомо-фізіологічний, або артикуляційний аспект, передбачає вивчення будови та функціонування мовного апарату під час творення звуків. Робота мовних органів, спрямована на формування звука, відома як артикуляція.

Артикуляція, або розчленування, означає розташування органів мовлення та їх зміну під час вимови певного звука; це процес створення звуків мовлення за допомогою апарату мовлення. Процес артикуляції звука складається з трьох етапів:

1. Приступ (екскурсія) – підготовка апарату мовлення до вимови звука.
2. Витримка (експозиція) – власне вимова звука.
3. Відступ (рекурсія) – завершення вимови звука та повернення органів мовлення у початкове положення або у стан спокою.

У потоці мовлення звуки вимовляються послідовно, плавно накладаючись один на одного. Тому приступ наступного звука часто перекривається рекурсією попереднього звука, іноді навіть витримкою.

У процесі формування звуків беруть участь різні мовні органи:

- Дихальна система (легені, бронхи, трахея, діафрагма, міжреберні м'язи)
- Гортань з голосовими зв'язками.
- Три надгортанні порожнини (глоткова, ротова, носова).
- Активні і пасивні мовні органи.

Рис. 1.2. Будова мовного апарату [2].

Активні і пасивні органи разом беруть участь у формуванні звуків, визначаючи форму резонаторів та утворюючи перешкоди для вимови звуків.

Дихальний апарат постачає необхідний струмінь повітря для утворення звуків, який потрапляє в гортань. Коли голосові зв'язки напружуються, видихуване повітря викликає їх коливання, утворюючи звукові хвилі та голос. Однак це ще не є мовним звуком, а лише початковим, сировинним матеріалом для нього. Звук, який виникнув в гортані, прямує у глоткову порожнину, а звідти – у ротову або носову, де відбувається остаточне формування бажаного нам мовного звука [1].

У ротовій чи носовій порожнині, при взаємодії з мовними органами, звук створює різні тони та шуми, перетворюючись у конкретний мовний звук. Якість мовних звуків залежить від розташування органів вимовляння в момент їх формування. Дуже часто слід враховувати індивідуальні особливості артикуляції мовця.

Кожна мова відзначається великою артикуляційною різноманітністю, однак при детальному її вивченні (із застосуванням палатографування та рентгенографування) можна прослідкувати найтипівіші рухи артикуляторів.

Активні мовні органи мають можливість руху: губи, язик, м'яке піднебіння, язичок (увул), стінка глотки, голосові зв'язки, й нижня щелепа. **Пасивні мовні органи** не мають можливості руху: нижні та верхні зуби, тверде піднебіння, альвеоли (місця між верхніми зубами та твердим піднебінням(альвеоли)), див. рис. 1.2 [2]:

Ці рухи можна схарактеризувати як визначні для досліджуваної мови і, відповідно, для її носіїв. Саме цю сукупність артикуляційних навичок Л. Щерба назвав артикуляційною базою. Так, в описі артикуляційної бази французької мови, вчений зазначив: «Язик загалом знаходиться завжди спереду... Кінець язика завжди знаходиться внизу, біля нижніх зубів. Середня його частина завжди прагне піднятися вперед і вгору більш енергійно, ніж передня частина, на якій утворюється звичайно типова вдавленість. Губи артикують енергійно. Уся артикуляція буває звичайно дуже чіткою і напруженою» [5,72].

Отже, **артикуляційна база мовлення** — це сукупність звичних рухів і станів мовних органів, що є необхідним для вимовляння звуків даної мови [42].

Під час вивчення іноземної мови найскладніше оволодіти вимовою, оскільки акцент виникає з різниці в артикуляційній базі. Однак артикуляційна база не є вродженою; дитина може навчитися артикулювати будь-яку вимову, та й доросла людина може опанувати іноземну мову.

1.4. Основні принципи розподілу звуків мови.

Всі звуки розбиваються на дві категорії: голосні та приголосні, що формують, відповідно, системи вокалізму та консонантизму. Розподіл звуків на голосні та приголосні базується на відмінностях за артикуляційними, акустичними та функціональними характеристиками звуків. Артикуляційна відмінність голосних полягає в тому, що вони формуються без створення перешкоди для повітряного потоку. Вимова приголосних неминуче супроводжується створенням перешкоди у вигляді зімкнення або звуження голосового каналу, а також її подоланням повітряним потоком, що виходить з легенів. Тому при артикуляції приголосних інтенсивність повітряного потоку більша, ніж під час вимови голосних. У зв'язку з необхідністю подолання перешкоди м'язова напруга апарату мовлення при вимові приголосних є нерівномірною і спрямована на закриття рота, а під час вимови голосних вона рівномірною і спрямована на розкриття рота, див. рис. 1.3:

<i>Голосні</i>	<i>Приголосні</i>
при вимові голосних видихуваний струмінь повітря проходить вільно, не натрапляючи на будь-які перешкоди у ротовій порожнині	при вимові приголосних видихуваний струмінь повітря натрапляє на перешкоди у ротовій чи носовій порожнині; намагаючись вийти назовні, повітряний струмінь долає перешкоду, при цьому утворюється шум
мовні органи напружені рівномірно	напруження зосереджується тільки у місці перешкоди, інші мовні органи не напружені
повітряний струмінь слабкий	струмінь повітря сильний, оскільки необхідно долати перешкоду

Рис.1.3 Артикуляційні ознаки голосних і приголосних:

Голосні звуки формуються, коли видихуваний потік повітря проходить без перешкод і складається лише з голосу. Натомість приголосні звуки формуються, коли видихуваний потік повітря стикається з певними перешкодами на своєму шляху і складається з голосу та шуму або лише з шуму. Потік повітря при вимові голосних є помітно слабший, ніж при вимові приголосних.

Щодо акустичних характеристик, голосні є чисто тональними, оскільки вони складаються лише з голосу. У звучанні приголосних завжди присутній шум. При формуванні голосних бере участь лише голос, а при формуванні українських приголосних сонорних голос переважає над шумом, при формуванні приголосних дзвінких шум переважає над голосом, а при формуванні приголосних глухих присутній лише шум, див. рис. 1.4.

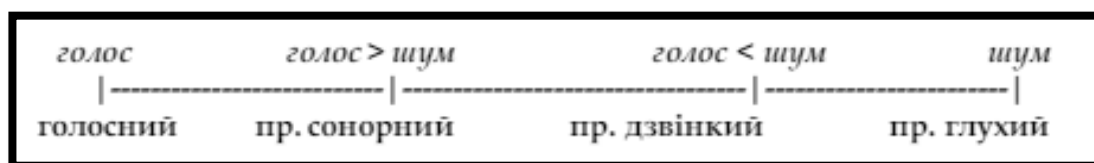

Рис. 1.4

Голосні звуки відомі як вокальними (з латинської «vokalis», що означає «голосний»), тоді як приголосні звуки відомі як консонанти (з латинської

«consonantis», що означає «приголосний») або просто консонанти. Система голосних мови називається системою вокалізмів, тоді як система приголосних – системою консонантизмів.

Функціональна характеристика голосних полягає в тому, що вони формують склади: кількість складів у слові відповідає кількості голосних звуків у ньому. З іншого боку, приголосні не виконують функцію формування складів, але вони входять до складів, приєднуючись до певного голосного звука.

Кожна мова має свою унікальну систему звуків, яка певною мірою відрізняється від звукових систем інших мов. І в цій роботі ми розглянемо різницю між артикуляційними базами французької та української мов.

Висновки до першого розділу

Фонетика, як наука про звуки, досліджує звуковий склад мовлення, класифікує звуки та аналізує їхні функції у мовленні. Основи фонетики включають в себе вивчення як окремих звуків, так і їхніх комбінацій, що формують слова та речення. Важливим аспектом фонетики є також вивчення артикуляційних баз, які дозволяють визначити, як саме утворюються ті чи інші звуки в різних мовах.

Фізичний аспект мовного звука розглядає акустичні характеристики звуків, таких як частота, амплітуда, тембр і тривалість. Ці характеристики дозволяють зрозуміти, як звуки поширюються у просторі та сприймаються слуховою системою. У межах фізичного аспекту аналізуються процеси генерації звукових хвиль у мовному апараті та їхньої трансформації у слуховій системі. Розуміння цих процесів є важливим для визначення акустичних відмінностей між звуками різних мов.

Анатомо-фізіологічний аспект артикуляції звуків зосереджується на вивченні структури та функцій мовного апарату. Він включає аналіз роботи дихального відділу, голосового відділу та артикуляційного відділу. Дихальний

відділ забезпечує необхідний повітряний потік для творення звуків, голосовий відділ перетворює цей потік у звукові хвилі, а артикуляційний відділ модулює їх для створення чітких і зрозумілих звуків. Ці процеси лягають в основу творення голосних і приголосних звуків. Розуміння анатомо-фізіологічних основ артикуляції є критичним для вивчення артикуляційних баз української та французької мов, оскільки кожна мова має свої унікальні особливості у вимові звуків.

РОЗДІЛ 2

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ АРТИКУЛЯЦІЙНИХ БАЗ УКРАЇНСЬКОЇ І ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ

(В роботі використано матеріали лабораторії експериментальної фонетики інституту філології, створені упродовж 2020-2023, а саме: палатограми і схеми рентгенограм для української мови. Для французької мови палатограми та схеми рентгенограм взяті з досліджень французьких мовознавців та лінгвістів, а саме Jean-Jacques Thomas та інші, та дослідження радянського мовознавця Л. Щерби)

2.1 Аналіз артикуляційних властивостей та відмінностей між голосними звуками української та французької мов

Аналіз артикуляційних властивостей голосних звуків української мови дає можливість краще зрозуміти їхню фонетичну природу та роль у формуванні звукової системи мови. Українська мова має різноманітні голосні звуки, кожен з яких характеризується певними артикуляційними особливостями.

В українській мові існує шість основних голосних звуків: [o], [a], [y], [e], [и], [і], які на письмі передаються десятьма буквами: о, а, я, у, ю, е, є, и, і, ї.

Артикуляційними особливостями українських голосних є:

- спосіб творення, тобто рух язика по вертикалі, підняття язикової спинки до піднебіння (високе підняття [і],[у], високо-середнє [и], середнє [e],[o], низьке [a]);
- місце творення, тобто рух язика в горизонтальній площині (передній ряд (передня дорсальність) [і],[и],[e], задній ряд (задня дорсальність) [у],[o],[a], голосні середнього ряду в українській мові відсутні);
- лабіалізація, тобто губна активність (лабіалізовані [o],[у], нелабіалізовані [a],[и],[e],[і]);
- відкритість/закритість голосного (визначаються за більшим чи меншим розкриттям ротової порожнини - широкі (відкриті) [e],[o],[a], вузькі(закриті) [и],[і],[у]);

- та м'язова напруженість (більш напружені [i],[и],[y], менш напружені [a],[o],[e]).

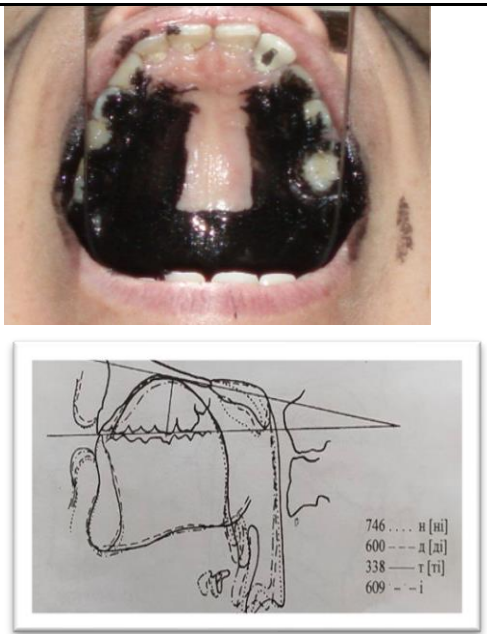
Таблиця 2.1.

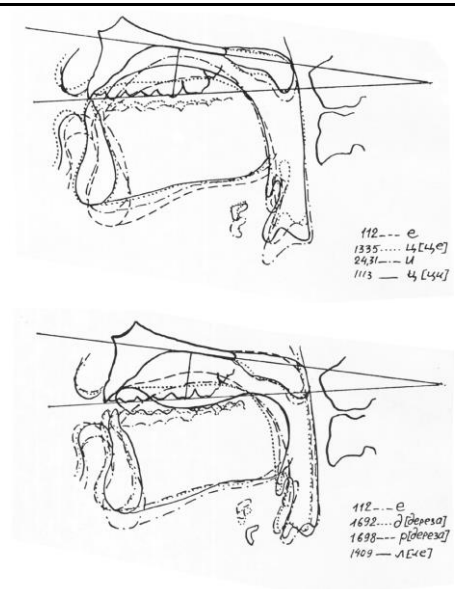
Класифікація голосних звуків (фонем)

ГОЛОСНІ ЗВУКИ		РЯД		
		ПЕРЕДНІЙ	СЕРЕДНІЙ	ЗАДНІЙ
Ступінь підняття язика	Високий	і		(у)
	Високо- середній	и		
	Середній		е	(о)
	Низький			а

Голосні звуки в українській мові утворюються в результаті видихання повітря, що проходить через голосові зв'язки, коли вони знаходяться у відкритому стані. При утворенні голосних звуків формуються різні положення губ, язика та піднебіння, у мовленнєвому апараті немає перешкоди і струмінь повітря проходить вільно, спостерігається розмита напруженість всього мовленнєвого апарату, тому голосні звуки характеризуються відсутністю визначеного фокуса творення. В цьому процесі беруть участь м'язи, які служать для відкривання рота. Кожен голосний звук має свої унікальні характеристики творення, які дозволяють відрізнити їх один від одного.

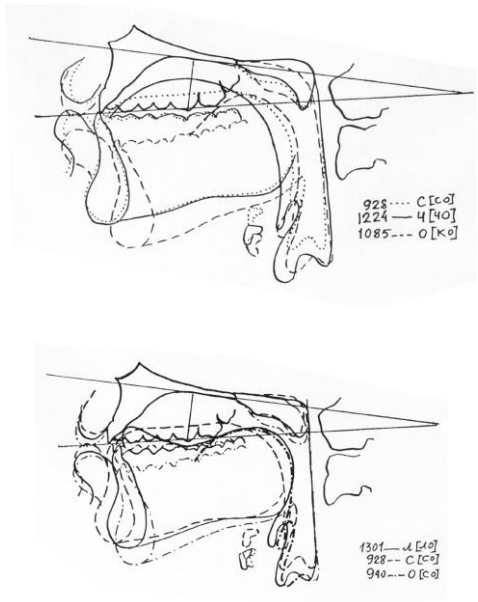
Далі ми наводимо приклади палатограм та схем кінорентгенограм разом з детальною характеристикою кожного звука, аби сформувати комплексне та чітке уявлення про артикуляцію цих звуків.

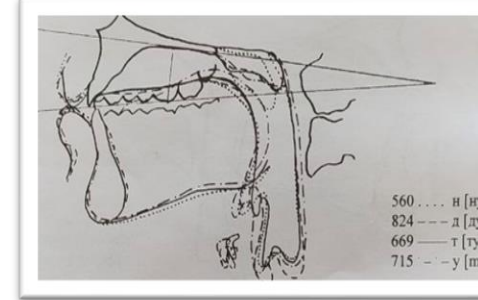
 <p>Рис 2.1. палатограма та схема кінорентгенограми голосного [і].</p>	<p>Голосний звук [і] - нелабіалізований голосний переднього ряду, високого підняття.</p>	<p>Язикове тіло опукле в задній частині спинки язика (заокруглена форма). Кінчик язика впирається в нижні зуби, між коренем язика і стінкою фаринкса виникає досить великий резонаторний простір. В палатограмі бачимо, що передній край відбитка язика проходить по зоні іклів. М'яке піднебіння закриває прохід у носову порожнину.</p>
---	--	---

 <p>Рис 2.2. схеми кінорентгенограм голосного [е].</p>	<p>Голосний звук [е] - звук переднього ряду, що твориться на межі з середнім рядом, середнього, зниженого підняття.</p>	<p>Ротова порожнина відкрита більше, ніж при творені [и] та [і], Спинка язика просунута наперед до середньої частини твердого піднебіння, куточки губ розтягнені на боки. М'яке піднебіння закриває прохід у носову порожнину.</p>
---	---	--

<p>Рис 2.3. схеми кінорентгенограми голосного [и].</p>	<p>Голосний звук [и] - нелабіалізований голосний переднього ряду високо-середнього підняття.</p>	<p>Передня частина спинки язика опукла, основною своєю масою просунута вперед. Куточки губ розтягнені на боки й притиснені до зубів, М'яке піднебіння закриває прохід у носову порожнину.</p>
--	--	---

<p>Рис 2.4. схеми кінорентгенограм голосного [а].</p>	<p>Голосний звук [а]- нелабіалізований голосний заднього ряду, низького підняття.</p>	<p>Вимовляється при найнижчому піднятті спинки язика. Язикове тіло при цьому помітно витягнене назад до стінки глотки, спинка язика в задній частині зовсім трохи піднята вгору. Губи участі не беруть. М'яке піднебіння утворює зімкнення із задньою стінкою глотки й тим самим закриває прохід, що веде в носову порожнину.</p>
---	---	---

 <p>Рис 2.5. схеми кінорентгенограм голосного [o].</p>	<p>Голосний звук [o]- лабіалізований голосний заднього ряду середнього підняття.</p>	<p>При вимові ротова порожнина відкрита вже менше, ніж при [a], однак більша, ніж при [y]. Губи округлені і витягнуті вперед, задня частина спинки язика відсунена назад, язик займає трохи вище положення, ніж при вимові [a].</p>
---	--	---

 <p>Рис 2.6. схема рентгенограми голосного [y].</p>	<p>Голосний звук [y]- дуже лабіалізований голосний заднього ряду, високого підняття.</p>	<p>Тут ротова порожнина відкрита менше, ніж при вимові всіх інших звуків заднього ряду. Губи сильно витягнуті вперед, зуби розімкнені, кінчик язика значно відтягнений назад, спинка язика спрямована угору до м'якого піднебіння.</p>
--	--	--

Щодо французької мови, то її вокальна система включає 16 голосних звуків, хоча вони передаються за допомогою не просто літер, а й буквосполучень. Їхні розпізнавальні риси дозволяють значущо відрізнити одну голосну від іншої. Артикуляційний опис дозволяє класифікувати голосні французької мови за такими основними критеріями:

- відкритість (вертикальна вісь);
- місце артикуляції (горизонтальна вісь);
- положення м'якого піднебіння;
- лабіалізація.

1. Відкритість (*l'aperture*) – це важлива характеристика артикуляції голосних звуків, що визначається відстанню між піднебінням і найвищою точкою язика під час вимови. Вона впливає на те, наскільки широко відкривається рот і як розташовані артикуляційні органи [29].

У французькій мові розрізняють чотири ступені відкритості:

- закриті голосні (високі) – утворюються при невеликій відстані між піднебінням і язиком, рот майже закритий. Приклади: [i], [y], [u];
- напівзакриті голосні (середні) – утворюються при трохи більшій відстані між піднебінням і язиком, рот відкритий помірно. Приклади: [e], [ø], [o];
- напіввідкриті голосні (середні) – утворюються при ще більшій відстані між піднебінням і язиком, рот відкритий більше. Приклади: [ɛ], [œ], [ɔ];
- відкриті голосні (низькі) – утворюються при максимальній відстані між піднебінням і язиком, рот широко відкритий. Приклади: [a], [ɑ].

2. Місце артикуляції визначається положенням маси язика.

Розрізняють:

- передні голосні (маса спинки язика знаходиться в області переднього піднебіння) – [i], [y], [e], [ɛ], [a], [ø], [œ];
- центральні голосні (маса спинки язика знаходиться в області середнього піднебіння) – [ə];
- задні голосні (маса спинки язика знаходиться в області м'якого піднебіння) – [u], [o], [ɔ], [ɑ].

З 16 голосних звуків французької мови 10 є передніми. Це свідчить про те, що більшість французьких голосних утворюються в передній частині ротової порожнини, що є важливою характеристикою для розуміння специфіки вимови цієї мови.

3. Положення м'якого піднебіння. Ознака назалізації присутня, коли м'яке піднебіння опущене (позначається тильдою в Міжнародному фонетичному алфавіті: [ã]). Ця ознака дозволяє розрізнити оральні голосні від орально-носових голосних (присутність носової резонансу):

- оральні голосні (orales) – [i],[e],[ɛ],[y],[u],[a],[ɑ],[o],[ɔ],[œ],[ø],[ə];
- орально-носові голосні (nasales) – приблизно 20% повітря проходить через носову порожнину – [ẽ], [œ̃], [ã], [õ], див. рис. 2.7.:

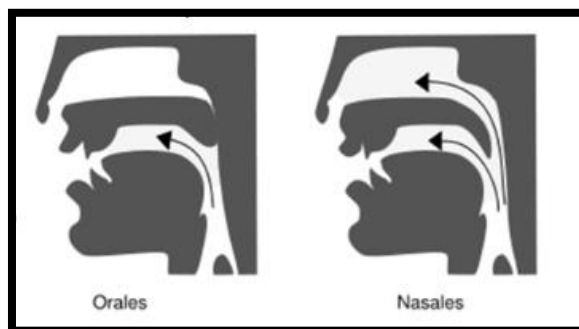

Рис. 2.7. Схема рентгенограми артикуляції голосних звуків французької мови (положення м'якого піднебіння)

4. Лабіалізація (*la labialisation*). Резонатор (губний) формується на виході з ротового резонатора (губи проектується вперед). Критерій лабіальності дозволяє розрізнити:

- лабіальні голосні (або огублені, округлені) – [y], [u], [o], [ɔ], [œ], [ø], [ɑ], [ã];
- нелабіальні голосні (або неогублені, неокруглені, розтягнуті) – [i], [e], [ɛ], [a], див. рис. 2.8:

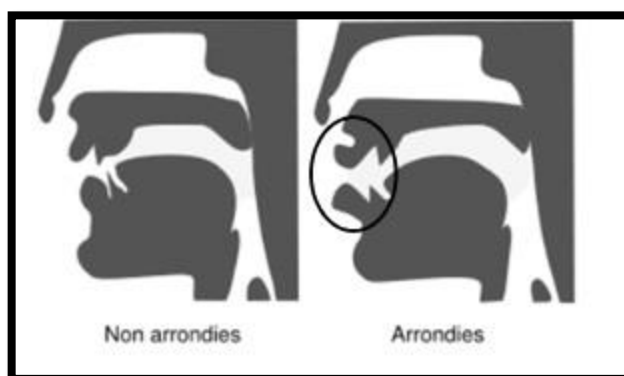

Рис. 2.8. Схема рентгенограми артикуляції голосних звуків французької мови (лабіалізація)

Загалом, кожну голосну літеру можна схарактеризувати так:

Звук [e] - відкритий передній нелабіальний голосний. Під час його вимови язик притискається до зубів нижньої щелепи. Губи дуже розкриті. Це дуже напружений голосний звук (*thé* [te], *idée* [ide], *musée* [myze]).

Звук [ɛ] - відкритий передній нелабіалізований голосний. Під час його вимови кінчик язика ледве доторкається до альвеолів нижніх зубів. Задня частина язика піднімається до твердого піднебіння. Губи розкриті (*être* [ɛ:tr] *tête* [tɛt], *rêve* [rɛ:v]).

Звук [ə] - лабіалізований голосний переднього ряду. У мовному потоці французької мови може зникати. Особливо це стосується розмовної мови, наприклад: *petit* [pti].

Звук [ø] - закритий передній лабіалізований голосний звук. Під час його вимови кінчик язика доторкається до нижніх зубів, а задня частина язика піднімається до твердого піднебіння (*Euh ! [ø] peu [pø]*).

Звук [œ] - відкритий передній лабіалізований голосний. Під час його вимови губи дуже округлені, рот відкритий, кінчик язика ледве доторкається до нижніх зубів і ніби затискається у глибині ротової порожнини (*cœur [kœ:r], bœuf [bœf], œuf [œf]*).

Звук [o] - закритий задній лабіалізований голосний. Цей звук схожий на український [o]. Задня частина язика чітко піднімається до м'якого піднебіння. Губи округлені (*grosse [gro:s], fosse [fo:s] tôt [to], faux [fo]*).

Звук [ɔ] - відкритий задній лабіалізований голосний. Язик має плоску форму спереду і піднімається у задній частині до м'якого піднебіння. Губи дуже округлені, рот відкритий (*porte [pɔrt], noble [nɔbl], sol [sɔl], bonne [bɔn]*).

Звук [ɑ] - відкритий задній нелабіалізований голосний. Схожий на український звук [a] (*base [ba:z], phrase [fra:z]*).

Звук [a] - відкритий передній нелабіалізований голосний. Язик майже плоский у роті (позиція спокою). Він коротший і трохи більш закритий за попередній звук (*patte [pat] sa [sa]*).

Звук [u] - закритий задній лабіалізований голосний. Задня частина язика сильно піднімається до гортані, губи дуже округлені, схожий з українським звуком [y] (*fou [fu] goûte [gut] oublie [ubli]*).

Звук [y] - закритий передній лабіалізований голосний. Його вимова відбувається за допомогою виступання вперед губ і їх округлення. М'язи обличчя напруженіше, ніж у випадку його попереднього еквіваленту (*tu [ty] fumer [fyme] une [yn]*).

Звук [i] - закритий передній нелабіалізований голосний. Його вимова відбувається за допомогою просування наперед усієї маси язика. Губи розтягнені, м'язи обличчя напружені. Нагадує український звук [i] (*il [il] style [stil] dîner [dine]*).

Носові звуки [ɛ̃], [œ̃], [ã], [ɔ̃] творяться із залученням носової порожнини як органа мовлення. Повітря, що виходить з легень, також проходить через ніс. Носова голосна – це літери a, e, i, o, u перед приголосними m, n у кінці слова та всередині перед приголосним [9].

Наголошені носові голосні тривалі перед кінцевою вимовленою приголосною: il chante [ilʃãt], France [frãs], simple [sɛ̃pl], humble [œ̃bl].

В інших випадках вони короткі: chant [ʃã], pain [pɛ̃], parfum [parfœ̃], font [fɔ̃].

Ненаголошені носові голосні завжди короткі: chanter, peinture.

Протиставлення звуків [œ̃] - [ɛ̃] тенденційно зникає та нейтралізується на користь [ɛ̃]. Фонологічна функція [œ̃] майже нульова в сучасній французькій мові. В системі фонетики багатьох французів залишилося лише три носових голосних. Проте в літературній мові назальність четвертого звука ще зберігається.

Однак варто зауважити, що артикуляційний опис стосується лише чітко артикульованих звуків, вимовлених ізольовано та тривало. При нормальній швидкості мовлення (150-300 слів на хвилину – 3-5 складів на секунду – 10-15 фонем на секунду) кожна артикуляційна ціль не обов'язково досягається. Артикуляційна фонетика дає «ідеалізований» опис звуків французької мови, який не враховує:

- контексту вживання звуків;
- відмінностей у вимові, пов'язаних з географічним або соціальним походженням мовців;
- нестабільності деяких звуків;
- індивідуальних або колективних «стилістичних» варіацій [37].

Як висновок, наведемо палатограму французьких голосних звуків, див. рис 2.9:

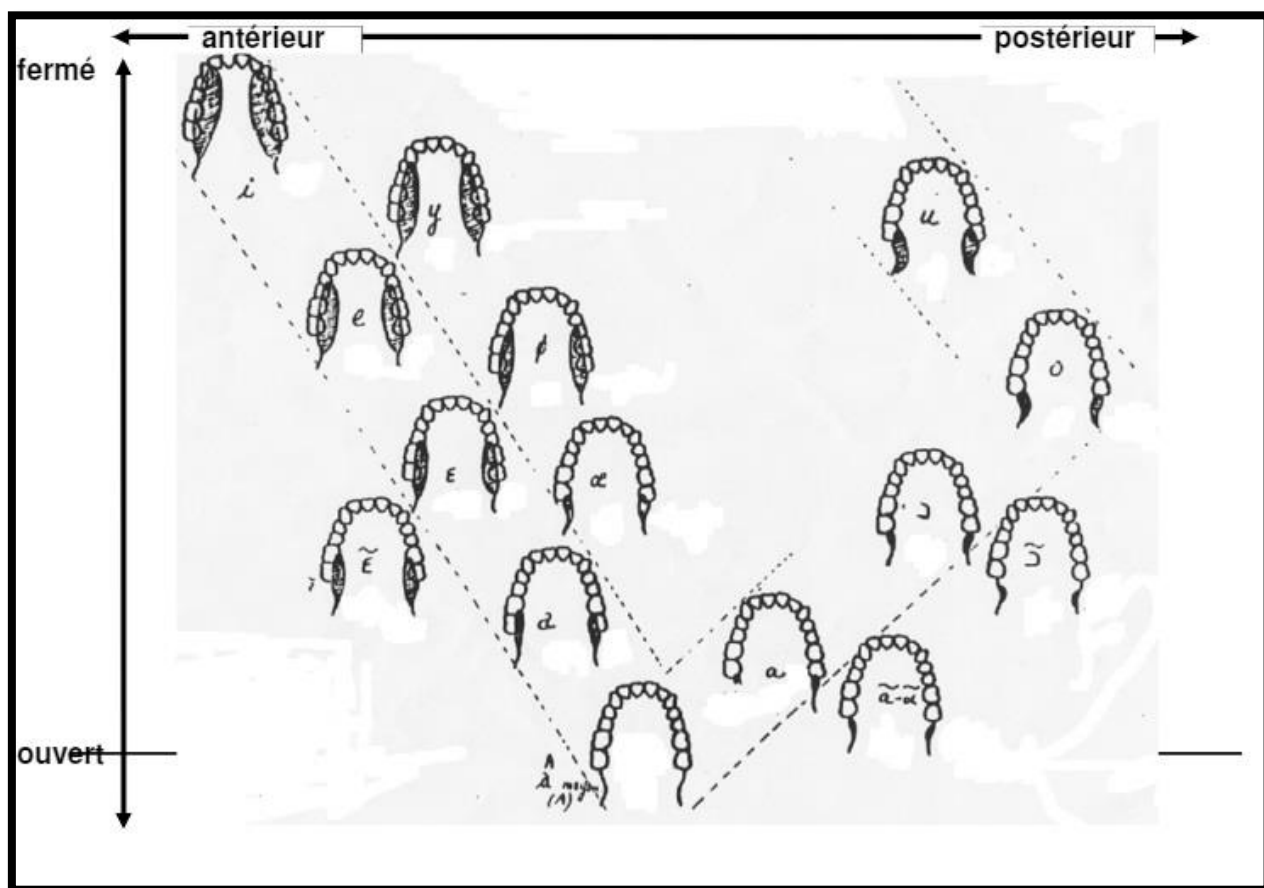

Рис. 2.9. Палатограми французьких голосних звуків [34].

Напівголосні /напівприголосні звуки французької мови (*les semi-voyelles/ semi-consonnes*). Також вважаємо за потрібне розглянути у французькій мові таке явище як напівголосні (обо напівприголосні), які є проміжними звуками між голосними та приголосними. У французькій мові їх три, і вони розрізняються за місцем артикуляції (іноді подвійним), див. рис. 2.8:

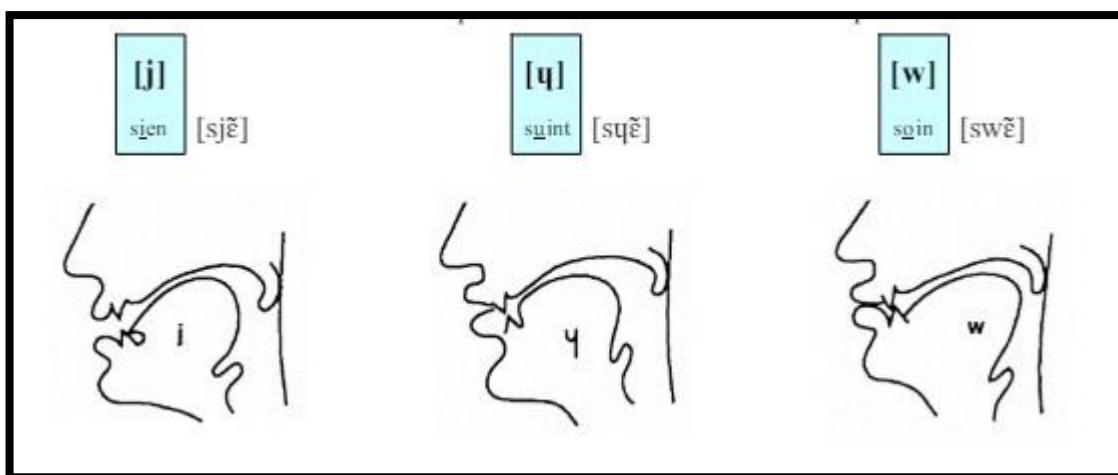

Рис. 2.10. Схеми рентгенограм артикуляції напівголосних /напівприголосних звуків французької мови [34].

- піднебінний звук [j] – звуження на рівні твердого піднебіння: наприклад, *miel*;
- губно-піднебінний звук [ç] – звуження на рівні губ і твердого піднебіння, наприклад: *suint*, *huit*;
- губно-м'якопіднебінний звук [w] – звуження на рівні губ і м'якого піднебіння, наприклад: *oui*.

Наведемо палатограму французьких напівголосних/напівприголосних звуків, див. рис. 2.11:

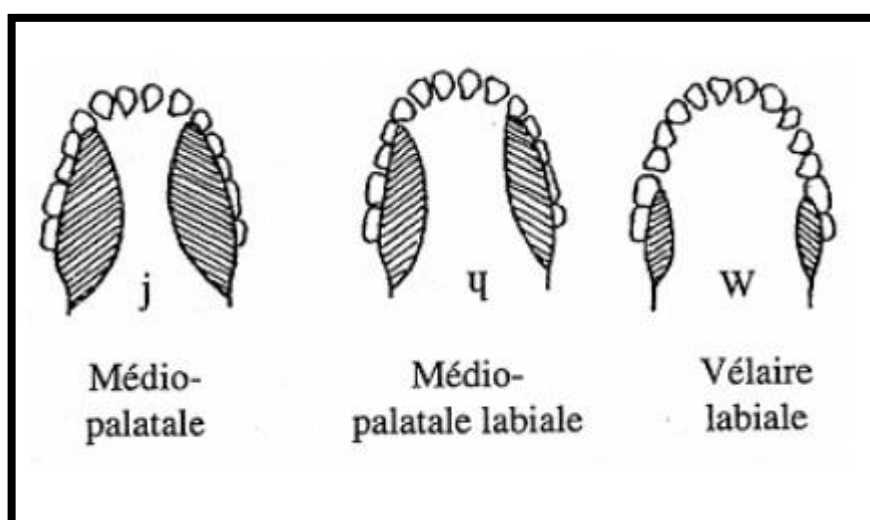

Рис. 2.11. Палатограма французьких напівголосних/напівприголосних звуків.

2.3. Аналіз артикуляційних властивостей та відмінностей між приголосними звуками української та французької мов

Артикуляційні відмінності між приголосними звуками української та французької мови впливають на особливості вимови та фонетичні закономірності, що робить аналіз цих відмінностей надзвичайно важливим для глибшого розуміння мовних структур.

В українській мові є 32 приголосні фонemi.

Артикуляційними особливостями українських голосних є:

1) Участь голосу і шуму в їх творенні:

- **шумні дзвінки** (шум переважає над голосом): [б], [д], [д'], [дз], [дз'], [з], [з'], [дж], [ж], [г], [г'] («буде гоже гедзю в джазі»);
- **шумні глухі** (лише шум): [п], [ф], [т], [т'], [ц], [ц'], [с], [с'], [ч], [ш], [к], [х] («цап хоче фісташку»);
- **сонорні** (голос переважає над шумом): [м], [в], [н], [н'], [л], [л'], [р], [р'], [й] («ми винили рій»).

2) Місце творення (визначають за рухом активних мовних органів до пасивних і розташуванням фокусів):

- **губні приголосні**. Зближення активних органів з пасивними відбувається в губній зоні: [б], [п], [в], [м], [ф] («мавпа буф»), див. рис. 2.12:

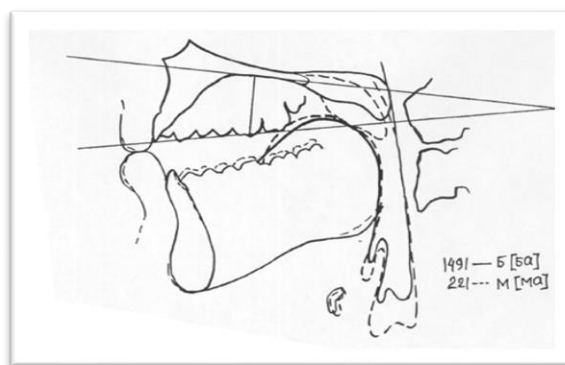

Рис. 2.12. Схема рентгенограми українських приголосних [б] і [м].

- **язикові приголосні**. Фокус формується глибше, в межах ротової порожнини (язик різними своїми частинами і ділянками спрямований до різних пасивних мовних органів):

а) *передньоязикові* [д], [д'], [т], [т'], [з], [з'], [с], [с'], [ц], [ц'], [дз], [дз'], [ж], [ч], [ш], [дж], [л], [л'], [н], [н'], [р], [р']. Передня частина спинки язика разом з кінчиком торкається верхніх різців або альвеол або наближається до них, тильна частина спинки язика притискується до нижніх зубів, див. рис 2.13:

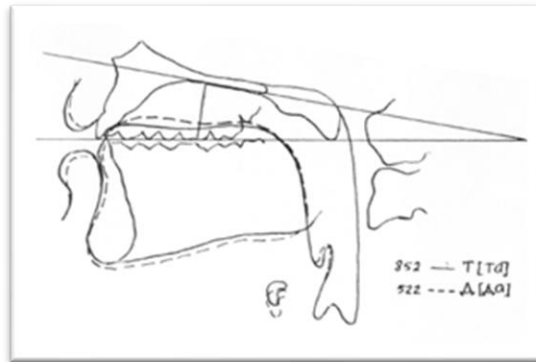

Рис. 2.13. Схема рентгенограми українських приголосних [д] і [т].

б) *середньоязиковий середньопіднебінний* [й]. Опукле язикове тіло середньою частиною спинки зближується з твердим піднебінням у найвищій його точці;

в) *задньоязикові задньопіднебінні* [г], [к], [х]. Тіло язика опукле в задній частині спинки язика (заокруглена форма). Контакт з піднебінням має задня частина язика та бокові частини спинки язика. Увула закриває прохід в носову порожнину, див. рис 2.11;

- **глотковий** [г]. Характерний для приголосного шум утворюється в глотковій порожнині завдяки взаємозближенню кореня язика і стінки фаринкса, див рис 2.14:

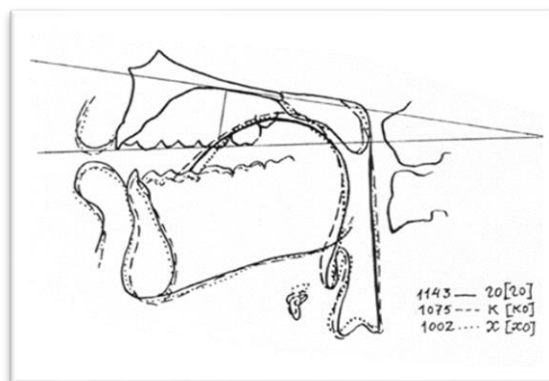

Рис.2.14. Схема рентгенограми українських приголосних [г], [к], [х].

3) Спосіб творення (вказує на те, як утворюється необхідний фокус):

- **зімкнені приголосні.** Тут присутній факт суцільного зімкнення, яке утримується певний час, потім цей контакт розмикається. Поділяються на: *зімкнено-проривні (чисті)* [б], [п], [д], [д'], [т], [т'], [г], [к] (характеризуються раптовістю, моментальністю зіткнення, короткою тривалістю), *зімкнено-щілинні (аффрикати)* [дж], [дз], [дз'], [ч], [ц], [ц'] (потребують щілини там, де було зімкнення, починаються повним зімкненням мовних органів, яке поступово і плавно перетворюється на щілину), *та зімкнено-прохідні (носові)* [м], [н'], [н] (тут повітря проходить через ніс, тому зімкнення триває довше);
- **щілинні** (повітря протискується крізь вузьку щілину, яка виникає завдяки частковій перешкоді мовних органів) *серединні* [в], [ф], [з], [з'], [с], [с'], [ж], [ш], [й], [г], [х] (щілина проходить уздовж лінії симетрії, проте в багатьох мовців простежується певна асиметрія, зміщення щілини праворуч або ліворуч, див. рис. 2.15) *та бокові* [л], [л'] (щілина зміщена ліворуч або праворуч).

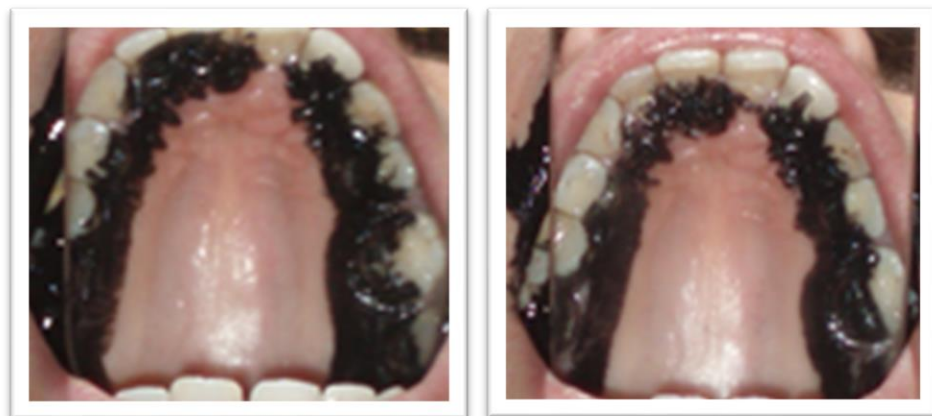

Рис. 2.15. Палатограми українських приголосних [з] і [с], щілина зміщена праворуч.

- **вібранти (дрижачі)** (напружений кінчик язика вібрує) [р], [р']
Гіпотетично язикове тіло максимально просунене вперед, має плоску

форму, контакт із різцями має кінчик язика. Передній край відбитка проходить по альвеолах. Боки щільно прилягають до бокових зон, а в місці вібрації – преривчастість смуги. Бокові смуги углиб піднебіння розходяться, див рис 2.16:

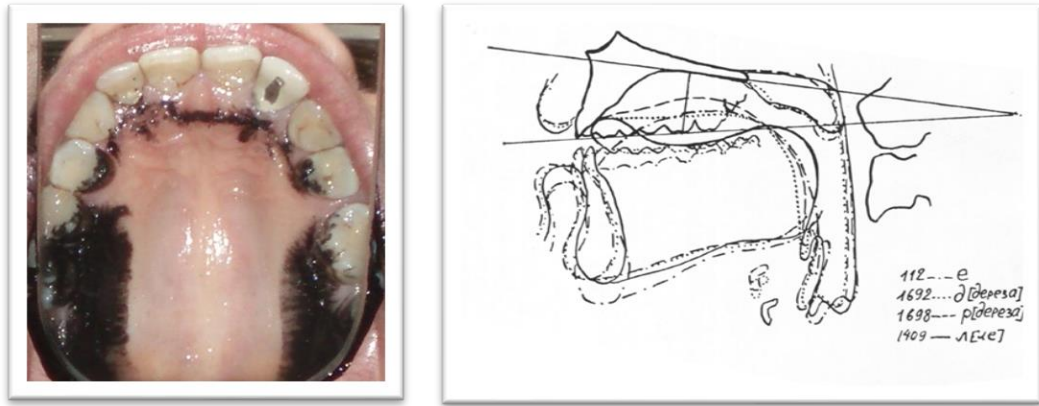

Рис.2.16.Палатограма та схема рентгенограми українського приголосного [р].

4) Кількість фокусів творення:

- *однофокусні* (на шляху видихуваного повітря виникає одна істотна перешкода) [ф], [в], [с], [с'], [х], [г], [л], [л'], [ц], [ц'], [дз], [дз'], [j];
- *двофокусні* [ш], [ж], [ч], [дж]. За способом творення мають два фокуси – альвеолярний та велярний.

5) **Наявність носового забарвлення** – носові [м], [н], [н'] (основна частина видихуваного повітря проходить через носову порожнину). Всі інші не носові.

б) Наявність чи відсутність палаталізації:

- *власне тверді*, що стають напівпом'якшеними перед літерою і: [г], [м], [б], [в], [з], [ф], [дж], [л], [к], [х], [г], [ч], [ш];
- *тверді, що мають відповідники серед м'яких*: [д], [т], [н], [дз], [ц], [з], [с], [л], [р] («де ти їси ці лини, рій «Дз»»);
- *м'які, що мають відповідники серед твердих* [д'], [т'], [н'], [дз'], [ц'], [з'], [с'], [й], [л'], [р'];
- *власне м'який* [й].

7) За акустичним враженням:

- *свистячі* [з], [з'], [с], [с'], [ц], [дз], [дз'] («ще іздзу»);
- *шиплячі* [ж], [ш], [ч], [дж] («ще їжджу»).

Щодо приголосних звуків французької мови, то вони розрізняються за трьома ознаками (трьома артикуляційними рисами):

1. Звучність.

а) Глухі (sourdes): [p,t,k,f,s,ʃ]

б) Дзвінкі (sonores): [b,d,g,v,z,ʒ]

в) Сонорні (toujours sonore): [m, n, ɲ, r, l]

2. Спосіб творення.

Відповідно до форми та способу, яким утворюється звуження у голосовому тракті, розрізняють: зімкнені, фрикативні та латеральний та вібрантний приголосні. Розглянемо детальніше.

а) *Зімкнені (або оклюзивні) приголосні звуки* – артикулятори зближуються таким чином, щоб створити повне закриття проходу для повітря, яке вивільняється лише під час розслаблення цього закриття. У свою чергу вони поділяються на оральні та носові.

Зімкнені оральні приголосні звуки (occlusives orales) [p–b,t–d,k–g] – м'яке піднебіння притискається до стінки глотки таким чином, що носовий прохід закритий, утворюються два закриття, див. рис. 2.17 [34]:

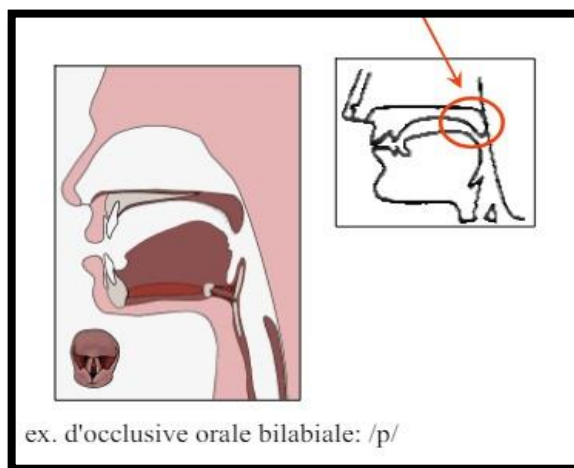

Рис. 2.17. Схема рентгенограми французького звука [p].

Зімкнені носові приголосні звуки (*occlusive nasale*) [n, m, ɲ] – м'яке піднебіння опускається, відкриваючи носовий прохід, що дозволяє повітрю виходити через ніс, див. рис. рис. 2.18 [34]:

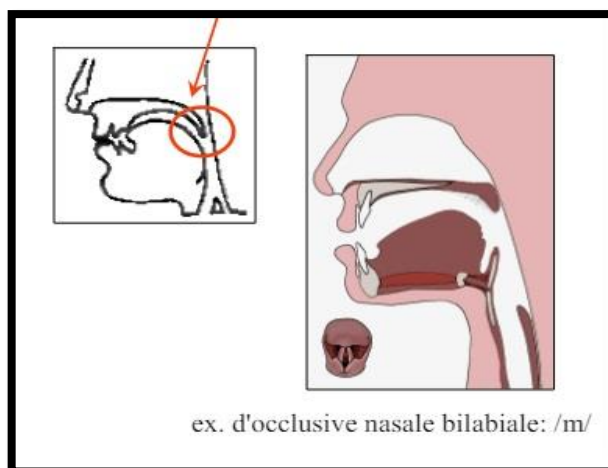

Рис. 2.18. Схема рентгенограми артикуляції французького звука [m].

б) Фрикативні (або констриктивні) приголосні звуки (*fricatives ou constrictives*) [f – v, s – z, ʃ – ʒ] – артикулятори наближаються, утворюючи звуження в проході повітря в голосовому каналі, що викликає турбулентність повітря (фрикцію) в місці звуження, див. рис. 2.19:

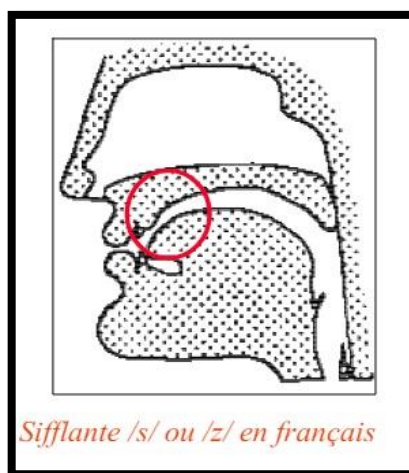

Рис. 2.19. Схема рентгенограми артикуляції французьких звуків [s] та [z].

в) Латеральний приголосний звук [l] утворюються шляхом оклюзії в одній точці на медіанній осі піднебіння, залишаючи бічний прохід для повітряного

потоків з одного або обох боків язика. Латеральний приголосний протиставляється центральним, див. рис. Рис. 2.20 [34]:

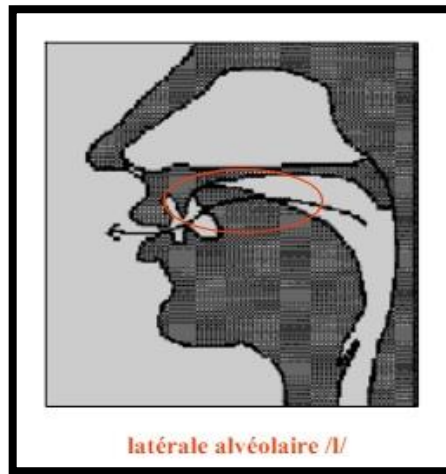

Рис. 2.20. Схема рентгенограми артикуляції французького приголосного [l̥].

г) *Вібрантний звук [r]* утворюється шляхом вібрації (дрижчання) маленького язичка. Кінчик язика притиснутий до нижніх зубів.

3. Місце творення.

- Губні: [p, b, m]
- Губно-зубні: [f, v]
- Зубно-альвеолярні: [t, d, n]
- Альвеолярні: [s, z, ʃ, ʒ, l]
- Піднебінні (дорсо-палатальні): [k, g, ŋ]
- Піднебінно-задньоязикові (дорсо-палато-велярні): [k, g]
- Язичковий (увулярні): [r]

Наведені нижче схеми палатограм артикуляції усіх приголосних звуків у французькій мові підтверджують вищенаведену теорію і формують комплексне уявлення про артикуляцію цих звуків:

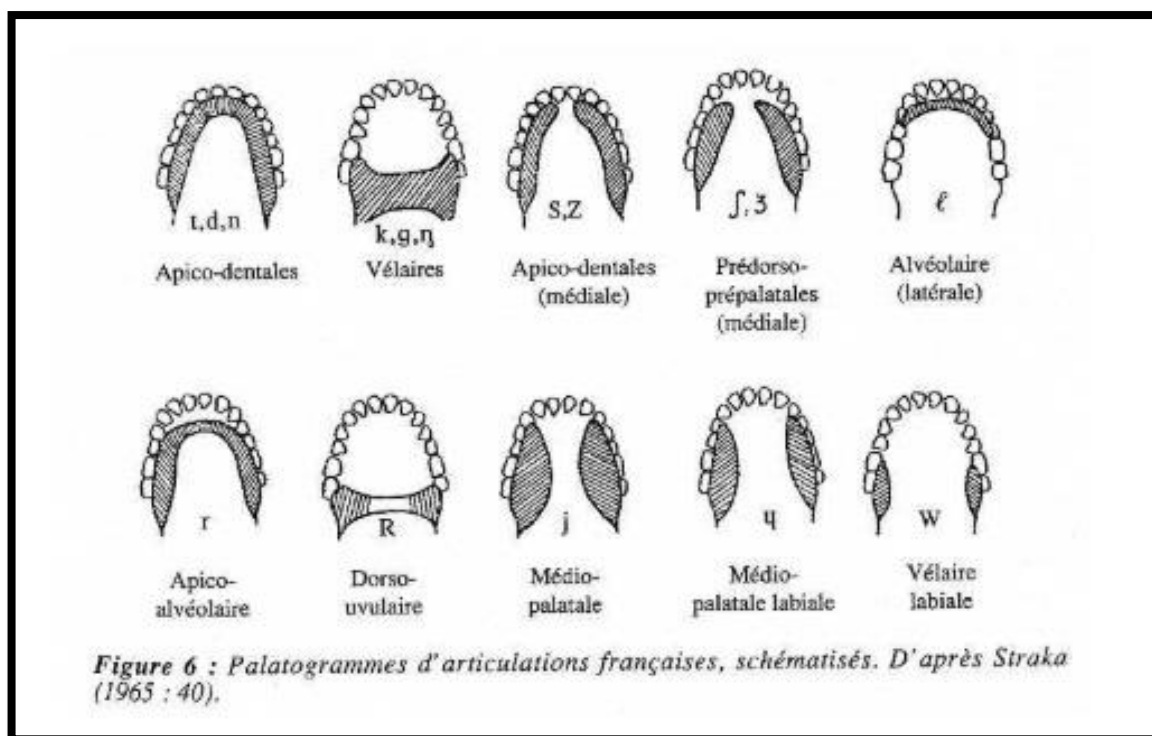

Рис. 2.21. Палатограми артикуляції усіх приголосних звуків у французькій мові [34].

Висновки до другого розділу

Порівняльний аналіз артикуляційних баз української та французької мов на основі рентгенограм і палатограм дозволив зрозуміти ключові відмінності та схожості у формуванні звуків цих двох мов. За допомогою візуального матеріалу стало очевидно, що місце творення деяких звуків, способи їх утворення та рівень м'язової напруженості можуть відрізнятися між українською та французькою мовами. Обидві мови виявляють схожі та відмінні характеристики у формуванні звуків, що може впливати на вимову та сприйняття мовлення носіями мови та людьми, що вивчають ці мови як іноземні.

Аналізуючи артикуляційні властивості та відмінності між голосними звуками української та французької мов, можна визначити різноманітність у формуванні цих звуків. В українській і французькій мовах є певні схожості у вокальній системі. В обох мовах існують голосні звуки [o], [a], [y], [e] та [i],

які артикуюються однаково. Ці звуки спільні для обох мов і не викликають значних труднощів при вивченні. Проте, існують значні розбіжності. Унікальним для української мови є звук [и], який відсутній у французькій мові, що також підкреслює відмінності між вокальними системами цих мов. В українській мові є шість основних голосних звуків, тоді як у французькій мові їх аж 16, серед яких є голосні, які поділяються на передні, середні та задні; відкриті, напіввідкриті та закриті голосні; а також лабіалізовані (з округленням губ) та нелабіалізовані (без округлення губ) звуки. Крім того, у французькій мові є носові голосні, які утворюються за допомогою активного використання носової порожнини, чого немає в українській мові. Ці додаткові підтипи голосних звуків значно ускладнюють артикуляцію та вивчення французької мови, роблячи її вокальну систему більш різноманітною порівняно з українською. Також у французькій мові наявні напівголосні звуки, які є унікальним явищем порівняно з українською мовою, де такі звуки відсутні. Ці напівголосні звуки відрізняються за місцем артикуляції і є проміжними між голосними та приголосними. У французькій мові їх три види: піднебінний, губно-піднебінний губно-м'якопіднебінний звук. Це дозволяє французькій мові мати більш різноманітну систему звуків, що може впливати на вимову та сприйняття мови носіями.

Аналіз артикуляційних властивостей та відмінностей між приголосними звуками української та французької мов свідчить про значні відмінності у механізмах артикуляції та фонетичних особливостях цих мов. Українські приголосні звуки мають кілька характерних особливостей. Вони поділяються на м'які та тверді, дзвінкі, глухі та сонорні. М'якість приголосних в українській мові досягається підняттям середньої частини язика до твердого піднебіння. Сонорні приголосні складаються з голосу і шуму, однак голос переважає, тоді як дзвінкі приголосні відрізняються перевагою шуму над голосом, а глухі складаються тільки з шуму. В українській мові є також асиміляція за дзвінкістю та глухістю, коли звук змінює свою звучність під впливом сусіднього звука.

Французькі приголосні також мають свої особливості. Вони поділяються на дзвінкі та глухі, проте відсутній чіткий поділ на м'які та тверді, який є в українській мові. У французькій мові існує значна кількість фрикативних приголосних, де повітря проходить через звуження, створюючи фрикцію. Крім того, у французькій мові є специфічні носові приголосні, такі як /m/, /n/, та /ŋ/, які артикуляційно відрізняються від українських. Загалом, в українській мові назалізація не так поширена, як у французькій мові.

Щодо схожості, обидві мови мають дзвінкі та глухі приголосні, а також використовують голосові зв'язки для створення дзвінких звуків. Основні розбіжності полягають у відсутності чіткого поділу на м'які та тверді приголосні у французькій мові, а також у наявності специфічних носових звуків у французькій, які не є такими ж поширеними в українській. Це створює різні артикуляційні бази для кожної мови та вимагає різних навичок вимови від носіїв.

Загалом, наше дослідження підтвердило спостереження радянського дослідника Л. Щерби, де він зауважив, що при артикуляції французької мови язик завжди прагне бути спереду, а кінчик язика завжди знаходиться біля нижніх зубів. Середня його частина завжди прагне піднятися вперед і вгору, в передній його частині утворюється типова вдавненість. Губи є досить активними. Також у французькій мові увула бере участь у творенні вібрантного звука [p], в українській же мові язичок регулює тільки носове чи неносове забарвлення. При творенні українського вібранта [p] вібрає кінчик язика.

Щодо артикуляційної бази української мови, то тут язик переважно віддягується назад, діапазон відкритості/прикритості ротової порожнини забезпечується досить активними рухами нижньої щелепи у вертикальній площині. Спостерігаємо також значну активність губного артикулятора: яскраво вираженою є лабіалізація при вимові [o] та [y], а при вимові [e] та [i] губи розтягуються на боки і прилягають до зубів.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ЗВУКОВОГО ЛАДУ БАЗ УКРАЇНСЬКОЇ І ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ

3.1. Вокалізм

3.1.1. Вправи для покращення вимови голосних в українській мові.

Впевнена артикуляція голосних звуків є важливою складовою чіткості та правильності у вимові української мови. Запропоновані вправи для покращення вимови голосних в українській мові спрямовані на розвиток навичок коректної артикуляції ключових голосних звуків.

Основні артикуляційні особливості, які слід відпрацьовувати, включають правильне розташування та рух органів мовлення для відтворення кожного голосного звука. Вправи спрямовані на розвиток м'язів, поліпшення контролю над диханням та розвиток слухового сприйняття для досягнення точності та якості у вимові голосних звуків. Працюючи над цими вправами, мовець може досягти високого рівня вимовної вправності та забезпечити якісну комунікацію на українській мові.

Артикуляційні вправи на звук [а]:

Анку-анку-анку /анку- анку- анку/ – їла /йїла/ гава /та́ва/ запіканку /зап'іка́нку/.

Ав-ав-ав /ав-ав-ав/– песик /пéсик/ гавкає /гаўкайе/ гав-гав /гав-гав/.

Алки-алки-алки /алки-алки-алки /– галасливі /галаслів'і/ гави /тави/ й /йї/
галки /га́лки/.

Ах-ах-ах /ах-ах-ах / – гедзь /те{дз'}/ наївся /найїўс'а/ просто /прóсто/ жах!
/жах/.

Ака-ака-ака /ака-ака ака/ – погукала /погукáла/ гава /та́ва/ грака /гра́ка/.

Артикуляційні вправи на звук [е]:

Ека-ека-ека /ека-ека ека/ – на /на/ одній /о'д'н'і'ї/ нозі /ноз'і/ лелека /ле'лека/.

Ева-ева-ева /ева-ева ева/ – гарна /га'рна / королева /короле'ва/.

Ема-ема-ема /ема-ема-ема/ – яка /'яка / цікава /ц'ікава/ тема /те'ма/.

Артикуляційні вправи на звук [и]:

Ину-ину-ину /ину-ину-ину/ – намалюю /намал'у'їу/ я /'яа/ хмарину /хмар'їну/.

Ить-ить-ить /ить-ить-ить/ – струмочок /струмо'чок/ дзюрчить /{дз}'урч'їт' /.

Ий-ий-ий /ий-ий --ий/ – води /води / не /не/ розлий /розл'їй/.

Артикуляційні вправи на звук [і]:

Іти-іти-іти /іти - іти - іти/ – намалюю /намал'у'їу/ квіти /кв'іти/.

Вів-вів-вів /вів-вів-вів/ – ведмідь /ве'дм'ід'/ заревів /заре'в'ї'ї'ї/.

Ні-ні-ні /н'і-н'і-н'і/ – вишеньки /віше'н'ки/ смачні /смачн'ї/.

Артикуляційні вправи на звук [о]:

Ок-ок-ок /ок-ок-ок/ – жив /жи'їу/ у /у/ лісі /л'іс'ї/ їжачок /ї'їжачо'к/.

Он-он-он /он-он- он/ – задзвонив /за{дз}'вон'ї'ї'ї/ телефон /те'ле'фо'н/.

Артикуляційні вправи на звук [у]:

Убка-убка-убка /убка-убка-убка/ – в /в/ Наталинка /натал'ки/ гарна /га'рна/ шубка /шуб'ка/.

Ду-ду-ду /ду-ду -ду/ – на /на/ річку /р'ічку/ я /'яа/ піду /п'їду'ї/.

Ву-ву-ву /ву-ву-ву/ – вишеньки /віше'н'ки/ зірву /з'їрву'ї/.

3.1.2. Вправи для покращення вимови голосних у французькій мові.

Система голосних звуків французької мови більша та складніша, тому потребує більших зусиль мовців в артикуляції. Серед розмаїття прийомів опанування звукового аспекту нерідної мови важливу роль відіграє читання фонетичних вправ, повторення та імітація почутого за диктором (викладачем), тренування слухового сприйняття та артикуляції звуків, вивчення напам'ять мікродіалогів, текстів, віршів тощо. При роботі з носовими голосними звуками

французької мови необхідно надавати особливу увагу їх артикуляції та правильній вимові. Також складність полягає ще й в прочитанні, адже у французькій мові дуже часто саме поєднання декількох голосних літер утворюють бажаний нам звук. На цих прикладах можна прослідкувати поєднання яких літер утворюють той чи інший звук.

1. Повторення лабіалізованого переднього ряду голосних:

Читати горизонтальними рядами:

[y] [ø] [œ]

du deux de

/sy/ /dø/ /dœ/

su ceux ce

/sy/ /sø/ /sœ/

qu queue que

/ky/ /kø/ /kœ/

jus jeu je

/ʒy/ /ʒø/ /ʒœ/

mu meut me

/my/ /mø/ /mœ/

[o:]: *beau* /bo/, *seau* /so/, *mot* /mo/, *peau* /po/, *faux* /fo/, *veau* /vo/, *dos* /do/, *chaud* /fo/, *haute* /ot/, *faute* /fot/, *sauce* /sos/, *gauche* /gof/, *fosse* /fos/, *drôle* /drol/, *taupe* /top/, *mauve* /mov/, *chose* /foz/, *pause* /poz/, *rose* /roz/, *auge* /oz/; *aumône* /omɔn/, *roseau* /rozo/.

2. Повторення лабіалізованих голосних заднього ряду:

[u – o: – ɔ]: *auréole* /oreɔl/, *chrome* /krɔm/, *chromo* /krɔmo/, *faux-col* /fo kol/, *autopsie* /otopsi/, *mausolée* /mozɔle/, *autochtone* /otɔkton/, *autonome* /otonɔm/, *homonyme* /omɔnim/, *crocodile* /krɔkodil/, *chronologie* /kronɔlozi/, *automotrice* /otomotris/, *automobile* /otomobil/, *biologique* /bjɔləzik/, *boléro* /bɔlero/.

[a:]: *bas* /ba/, *tas* /ta/, *mât* /ma/, *gars* /gar/, *pas* /pa/, *cas* /ka/, *pâte* /pat/, *basse* /bas/, *casse* /kas/, *passe* /pas/, *Jacques* /zak/, *bâche* /baf/, *base* /baz/, *phase* /faz/, *gaz* /gaz/, *grâce* /gras/, *caille* /kaj/, *casser* /kase/, *passer* /pase/, *casier* /kasje/, *navré*

/navre/, passionné /pasjɔne/, raseur /razœr/, sabrer /sabre/, tâter /tate/, taillis /taji/, jaser /zaze/, jadis /zadi/.

[w]: *oui /wi/, ouate /wat/, ouest /west/, whist /wist/, oie /wa/, oiseau /wazo/, bois /bwa/, pois /pwa/, louer /lwe/, mouette /mwet/, alouette /alwet/, nouer /nwe/, noix /nwa/, noir /nwar/, poire /pwar/, employer /ãplwaje/, voilette /vwalet/, trois /trwa/, voyelle /vwajɛl/.*

Носові голосні:

[ɛ̃]: *pain /pɛ̃/, plein /plɛ̃/, vin /vɛ̃/, fin /fɛ̃/, main /mɛ̃/, train /tʁɛ̃/, bien /bjɛ̃/, chien /ʃjɛ̃/, rien /rjɛ̃/, mien /mjɛ̃/, lien /ljɛ̃/;*

plainte /plɛ̃t/, crainte /krɛ̃t/, dinde /dɛ̃d/, mince /mɛ̃s/, pince /pɛ̃s/, linge /lɛ̃ʒ/, singe /sɛ̃ʒ/, nimbe /nɛ̃b/;

[ɑ:,ã]: *pan /pã/, vent /vã/, temps /tã/, sang /sã/, quand /kã/, lent /lã/, rang /rã/, Jean /zã/; pente /pãt/, trente /trãt/, lente /lãt/, rente /rãt/, tranche /trãʃ/, planche /plãʃ/; enfant /ãfã/, tranchant /trãʃã/, remplaçante /rãplasãt/, andante /ãdãt/.*

Ця добірка стане в нагоді як для початківців, так і для всіх тих, хто вивчає французьку мову і має на меті поліпшити свою вимову, розширити знання. Головне сформулювати уявлення, як саме звучить той чи інший звук, і продовжувати практикувати і вдосконалювати вимову.

3.2. Консонантизм

3.2.1. Вправи для покращення вимови приголосних в українській мові. Покращення вимови приголосних в українській мові вимагає ретельної уваги до особливостей артикуляції та фонетичних процесів. Українські приголосні мають свої унікальні особливості, зокрема різний ступінь твердості та м'якості, наявність м'яких і напівпом'якшених приголосних. Правильна артикуляція приголосних є важливою складовою чіткості та зрозумілості мовлення. Пропрацювання цих особливостей допоможе учням досягти високого рівня вимовної вправності в українській мові.

Вправи на відпрацювання твердих приголосних: '

б: *батько, божий, барабан* /б'át'ко/ /б'о́жий/ /ба́раба́н/

п: *парк, пиріг, перемога* /па́рк/ /пи́р'і́г/ /пе́ре'мо́га/

в: *вагон, веселка, вишня* /ваго́н/ /ве'сéлка/ /ві́шн'а/

м: *море, млин, музика* /мо́ре/ /мли́н/ /музи́ка/

ф: *фокус, фараон, фазан* /фо́кус/ /фарао́н/ /фаза́н/

г: *гора, галас, гусак* /го́ра/ /га́лас/ /гуса́к/

ґ: *танок, гудзик, тава* /та́нок/ /гу'дз'и'к/ /та́ва/

к: *корабель, , книга, колір* /корабе́л'/ /кни́га/ /ко́л'і́р/

х: *хата, харчі, хобі* /ха́та/ /харч'і'/ /хо́б'і/

ж: *життя, жук, жайворонок* /жи'т':а'/ /жу́к/ /жа́йвороно́к/

ч: *чарка, чаша, чорнота* /ча́рка/ /ча́ша/ /чорно́та/

ш: *школа, шапка, шум* /шко́ла/ /ша́пка/ /шу́м/

дж: *джерело, джем, джміль* /{дж}éре'ло/ /{дж}éм/ /{дж}м'і́л'/

д: *дерево, директор, думка* /де́ре'во/ /ди́ре'к'то́р/ /ду́мка/

т: *танок, , тарілка, термін* /тано́к/ /тар'і́лка/ /те́рм'і́н/

л: *лист, лохина, лазарет* /ли́ст/ /лохи́на/ /лаза́рет/

н: *носоріг, нива, новизна* /носо́р'і́г/ /ні́ва/ /нови́зна/

р: *рай, риба, розкіш* /рай/ /ри́ба/ /ро́ск'і́ш/

з: *зима, замок, зуб* /зи'ма'/ /за́мок/ /зу́б/

ц: *цукор, цирк, цар* /цу́кор/ /ци́рк/ /ца́р/

с: *сонце, сокіл, самоцвіт* /со́нце/ /со́к'і́л/ /само́цв'і́т/

дз: *дзига, дзвони, дзижчати* /{дз}и́га/ /{дз}во́ни/ /{дз}и'жча́ти/

Ці слова допоможуть відпрацювати правильну артикуляцію кожного з твердих приголосних української мови.

Вправи на відпрацювання м'яких приголосних:

д': *діти, дядько, дюна* /д'і́ти/ /д'а́д'ко/ /д'у́на/

т': *тінь, тягар, тюльпан* /т'і́н'/ /т'ага́р/ /т'ул'па́н/

л': *літо, лялька, люстра* /л'і́то/ /л'а́лка/ /л'у́стра/

н': *ніж, няня, нюх* /н'і́ж/ /н'а́на/ /н'ух/

р': ріка, ряд, рюкзак /p'íká/ /p'ad/ /p'uzák/

з': зірка, зять, зілля /z'írka/ /z'am'/ /z'íl':a/

ц': ціна, цятка, цюця /ц'íná/ /ц'átка/ /ц'íl'/

с': сіль, сяйво, сюрприз /s'íl'/ /s'áivo/ /с'урпříз/

Вправи на відпрацювання напівпом'якшених приголосних:

б': бій, бюст, біг /б'ій/ /б'уст/ /б'із/

п': пісня, , пюре, підручник /п'іс'н'а/ /п'урé/ /п'ідручн'єк/

в': вірш, віслюк, вінок /в'ірш/ /в'ісл'ук/ /в'інók/

м': місто, мікрофон, мігрант /м'істо/ /м'ікрофóн/ /м'ігрант/

ф': філософ, фінал, профіль /ф'ілософ/ /ф'іна́л/ /п'рóф'іл'/

г': гітара, гімн, гігієна /г'іта́ра/ /г'імн/ /г'іг'ійéна/

к': кінь, кіно, кювет /к'ін'/ /к'іно́/ /к'увéт/

х': хімія, хід, архів /х'ім'ійа/ /х'ід/ /арх'іў/

ж': жінка, жіночий, жінки /ж'інка/ /ж'іно́чий/ /ж'інкі/

ч': чітко, чіпляти, причіп /ч'і́тко/ /ч'іпл'áти/ /п'р'іч'іп/

ш': шість, шістнадцять, шістсот /ш'іс'т'/ /ш'істна́{дз}'ц'ам'/ /ш'іс:óт/

3.1.2. Вправи для покращення вимови приголосних у французькій мові.

Протиставлення звуків [s] / [ʃ]. Мета: протиставлення приголосного [s], як у слові «*essentiel*», і [ʃ], як у слові «*cherche*».

Технічні вказівки:

Комбінація s+h вимовляється як [ʃ] (винятки: *orchestre*, *technique*);

[s] та [ʃ] – це глухі приголосні звуки;

[s] – кінчик язика торкається нижніх зубів;

[ʃ] – язик не торкається зубів.

1. Прочитати вголос наступні речення:

Ils sont six cent six. [il sɔ̃ sis sã sis.]

Si ! C'est précieux ! [si ! sɛ presjø !]

Ces solutions sont efficaces. [sɛ sɔlysjɔ̃ sɔ̃t efikas.]

Est-ce possible? [ɛ sə pɔsiblʔ]

La soie est douce. [la swa ɛ dus.]

Charles aime avoir le choix. [ʃakl ɛm avwar lə fwɑ.]

Ne cherche pas, il est chez toi. [nə ʃɛʁʃ pa, il ɛ ʃe twɑ.]

Chaque affiche est chic. [ʃak afiʃ ɛ ʃik.]

Chine et Chili, chinois et chilien. [ʃin e ʃili, ʃinwa e ʃiljɛ̃.]

Ces chaussures et ces chaussettes sont chics. [sɛ ʃosyrz e sɛ ʃoset sɔ̃ ʃik.]

Si c'est chaque soir, c'est chacun chez soi ! [si sɛ ʃak swar, sɛ ʃakɔ̃ ʃe swɑ !]

Est-ce aussi chez Alicia? [ɛ sə osi ʃe alicjaʔ]

Il cherche son chien, lui aussi? [il ʃɛʁʃ sɔ̃ ʃjɛ̃, lɥi osiʔ]

Charlotte, achètes-tu ce sac? [ʃarlɔt, aʃɛt ty sə sakʔ]

У французькій мові звук [r] є одним з ключових фонем, який має свої особливості артикуляції. Цей звук вимовляється шляхом виразного вібрування язичка в задній частині ротової порожнини, що відрізняється від артикуляції [p] в українській мові. В французькій мові цей звук може бути поєднаний з різними приголосними для утворення різноманітних звукосполучень. Представлені 14 звукосполучень ілюструють різноманітні можливості поєднання звука [r] з іншими звуками у словах. Кожне з таких поєднань має своє власне значення, що розширює мовленнєві можливості та розмаїття французької мови.

1. [r] + [b]: *arbre /arbr/, adverb /adverb/, arbitre /arbitr/, courbe /kurb/*

2. [r] + [k]: *arc /ark/, altercation /alterkasjɔ̃/, cercle /sɛrkl/, circuler /sirkyle/, parcours /parkur.*

3. [r] + [d]: *accorder /akɔrde/, bavarder /bavarde/, retarder /rɛtarde/, verdir /vɛrdir/, déborder /deborde.*

4. [r] + [f]: *farfouiller /farfuje/, forfait /fɔʁfɛʁ/, interférer /ɛ̃tɛrfere/, amorphe /amɔʁf/.*

5. [r] + [g]: *allergologue /alɛrgɔlɔg/, bourgade /burgad/, organisation /ɔʁganizasjɔ̃/, orgueil /ɔʁgœj/, margarine /margarin/.*

6. [r] + [ʒ]: (j / ge) – *allergie* /alerʒi/, *émergence* /emerʒãs/, *énergie* /enerʒi/, *hébergement* /eberʒmã/, *parjure* /parʒyr/.

7. [r] + [l]: *Berlin* /berlẽ/, *Charlotte* /ʃarlõt/, *Merlin* /mẽrlẽ/, *Merlot* /mẽrlo/.

8. [r] + [m]: *normal* /nɔ̃rma/, *affirmation* /afermasjõ/, *fermeture* /fermetyr/, *harmonie* /armõni/.

9. [r] + [n]: *alternance* /alternãs/, *journal* /ʒurnal/, *tournage* /turnaʒ/, *citerne* /sitern/, *surnom* /syrnɔ̃m/.

10. [r] + [p]: *carpe* /karp/, *harpe* /arp/, *serpent* /serpã/, *charpente* /ʃarpãt/.

11. [r] + [s]: *adversaire* /adverser/, *arsenal* /arsəna/, *personnel* /persõnel/, *immersion* /ẽmersjõ/, *persuasion* /perswazjõ/.

12. [r] + [t]: *apporter* /apɔ̃rte/, *alerter* /alerte/, *ressortir* /rəsɔ̃tir/.

13. [r] + [v]: *service* /servis/, *cerveau* /servo/, *ferveur* /fervøer/, *intervention* /ẽtervãsjõ/, *survie* /syrv/.

14. [r] + [z]: *quatorze* /katɔ̃rz/, *quatorzième* /katɔ̃rzjem/, *Tarzan* /tarzan/, *interzone* /ẽterzon/, *barzoï* /barzwa/.

Літера "h" у французькій мові є цікавою, оскільки вона є однією з тих літер, які часто залишаються невимовлені. У французькій фонетиці "h" визначається як глухий придих, тобто не має звука. При вимові "h" зазвичай не видається звук, але він може впливати на вимову наступної літери чи комбінації звуків.

Отже, у французькій мові літеру "h" не вимовляють. Наприклад: *hôtel* /otɛl/, *habiter* /abite/, *Hélène* /elɛn/, *hydrogène* /idroʒɛn/.

Комбінація t+h вимовляється як [t]: *théâtre* /teatr/, *Thomas* /toma/, *mathématique* /matematik/, *méthode* /metɔ̃d/.

Комбінація p+h вимовляється як звук [f] (ф): *photo* /foto/, *philosophie* /filɔ̃zɔfi/, *alphabet* /alfabe/.

Висновок до третього розділу

Звуки мовлення утворюються через складний комплекс рухів органів артикуляції, які називаються кінемами. З перших днів життя людина виконує

різноманітні артикуляційно-мімічні рухи язиком, губами і щелепами, супроводжуючи їх дифузними звуками, які виступають природною гімнастикою.

Артикуляційна гімнастика складається зі спеціальних вправ, які спрямовані на зміцнення м'язів артикуляційного апарату, розвиток сили, рухливості і точності рухів. Мета гімнастики – вироблення правильних рухів і положень органів артикуляції, необхідних для правильної вимови звуків. Ця гімнастика є основою для формування мовних звуків і корекції порушень вимови. Вона включає вправи для тренування рухливості органів артикуляційного апарату та формування правильних артикуляційних укладів губ, язика і м'якого піднебіння.

Під час постановки звуків обирають ті вправи, які необхідні для артикуляції конкретного звука, враховуючи особливості моторики артикуляційного апарату учнів.

ВИСНОВКИ

Фонетика, як наука про звуки, досліджує звуковий склад мовлення, класифікує звуки та аналізує їх функції у мовленні. Вона включає вивчення окремих звуків і їх комбінацій, що формують слова та речення, а також артикуляційних баз, які визначають утворення звуків у різних мовах. Фізичний аспект фонетики розглядає акустичні характеристики звуків, такі як частота, амплітуда, тембр і тривалість, та їх сприйняття слуховою системою. Анатомо-фізіологічний аспект зосереджується на структурі та функціях мовного апарату, аналізуючи роботу дихального, голосового та артикуляційного відділів. Це розуміння є критичним для вивчення артикуляційних баз української та французької мов, оскільки кожна мова має унікальні особливості у вимові звуків.

Порівняльний аналіз артикуляційних баз української та французької мов на основі рентгенограм і палатограм дозволив виявити ключові відмінності та схожості у формуванні звуків цих двох мов. Аналізуючи артикуляційні властивості голосних звуків, можна визначити, що в українській і французькій мовах є певні схожості, такі як наявність звуків [o], [a], [y], [e] та [i], які артикулюються однаково. Водночас, українська мова має унікальний звук [и], а французька мова володіє більшою кількістю голосних (16), серед яких є передні, середні, задні, відкриті, напіввідкриті, закриті, лабіалізовані та нелабіалізовані звуки, а також носові голосні. Також у французькій мові є напівголосні звуки, що відрізняються за місцем артикуляції, що робить її вокальну систему більш різноманітною порівняно з українською.

Аналіз приголосних звуків свідчить про значні відмінності у механізмах артикуляції та фонетичних особливостях цих мов. Українські приголосні звуки поділяються на м'які та тверді, дзвінкі та глухі, з асиміляцією за дзвінкістю та глухістю. Французькі приголосні також поділяються на дзвінкі та глухі, але не мають чіткого поділу на м'які та тверді. У французькій мові багато фрикативних приголосних і специфічних носових приголосних, таких

як /m/, /n/, та /ŋ/. Основні розбіжності полягають у відсутності чіткого поділу на м'які та тверді приголосні у французькій мові, а також у наявності носових звуків, які не такі поширені в українській. Це створює різні артикуляційні бази для кожної мови та вимагає різних навичок вимови від носіїв.

Загалом, наше дослідження підтвердило спостереження радянського дослідника Л. Щерби, де він зауважив, що при артикуляції французької мови язик знаходиться завжди спереду, а кінець язика завжди знаходиться біля нижніх зубів. Губи є досить активними та напруженими.

Щодо артикуляційної бази української мови, то тут язик завжди прагне відсунути назад, що й можна вважати найголовнішою ознакою артикуляційної бази української мови. Діапазон відкритості/прикритості ротової порожнини забезпечується досить активними рухами нижньої щелепи у вертикальній площині. Спостерігається значна закритість у класі передньо-язикових приголосних, що є наслідком підняття всього тіла язика до альвеол, проте нижня щелепа з верхньою зведена не щільно. Губи досить активні, яскраво виражена лабіалізація при вимові [o] та [y]. При вимові [e] та [i] губи йдуть на розтягнення та прилягають до зубів, напружені.

Для ефективного викладання звукового ладу української та французької мов викладачам рекомендується починати з докладного пояснення артикуляційних особливостей звуків кожної мови, використовуючи візуальні матеріали, такі як рентгенограми і палатограми, щоб студенти краще зрозуміли процес утворення звуків. Особливу увагу слід приділити французьким носовим звукам, які відсутні в українській мові, та напівголосним/напівприголосним звукам. Студентам варто практикувати вимову голосних звуків обох мов, звертаючи увагу на відмінності у висоті, напруженості та округленості губ, зокрема українського звука [и] та французьких носових голосних. Важливо також пояснювати різницю між м'якими та твердими приголосними в українській мові та відсутність такого поділу у французькій мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасна українська мова: Підручник, О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю Шевченко та ін. – Київ: Либідь, 1991. 312 с.
2. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. Завдання і вправи. К., 1995. 183с.
3. Білодід І.К. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. К., 1969. С.43-49.
4. Бойко Н.І., Хомич Т.Л. Сучасна українська літературна мова. Хрестоматія з фонетики. Ніжин, 2012.
5. Фонетика французького язика. – Л.В. Щерба, Москва, 1963 г. 280 с.
6. Бабич Н.М. Фонетика та фонологія з основами аудіології: навчально-методичний посібник для майбутніх логопедів. Київ: ТОВ «Альянт», 2022. 294 с.
7. Гладишева А.О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність. Навчальний посібник. Київ: ООО «Червона Рута Турс», 2007. 208 с
8. Артикуляційна база мовлення – Вікіпедія
9. Сінченко Є.І. Вводно-фонетичний курс французької мови. Методичні рекомендації з вивчення французької мови, Луцьк – 2011, 52 с.
10. Глушенко В.А. Одиниці фонетико-фонологічного рівня: Навчальний посібник для студентів філологічних факультетів. Слов'янськ: СДП, 2002. 43 с.
11. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. - К.: Видавничий центр “Академія”, 1999, с.102 - 163.
12. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова. К., 1997. с.13-17.
13. Іщенко О. С. Голосні звуки української мови залежно від темпу мовлення. – Oleksandr Ishchenko, 2012. 218 с.

14. Єлісовенко Ю.П. Робота з артикуляції голосних і приголосних звуків української мови. Електронна бібліотека інституту журналістики.
<http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=329>
15. Зубець Н. О. Сучасна українська мова (Фонетика і фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія) : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 014 «Середня освіта» освітньої програми 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література)» та спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації 035.01 «Українська мова та література» освітньої програми «Українська мова та література». Запоріжжя: ЗНУ, 2021. 68 с.
16. Левицький А.Е. Вступ до мовознавства./ А.Е. Левицький, А.В.Сингаївська, Л.Л. Славова: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.
17. Караман С.О. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. /С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ та ін. К.: Літера ЛДТ, 2011. 560 с.
18. Лизанчук В. Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. Газета «Голос України».
<http://www.golos.com.ua/article/361045>
19. Мойсієнко А.К. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика. /А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко. Київ, «Знання» 2010. 271 с.
20. Глова В.О. Артикуляційна гімнастика як основа підготовки м'язової системи артикуляційного апарату до формування мовлення та виправлення вад звуковимови.
https://horolpochatkova.ucoz.ua/Zagalne/seminar_artikuljacija.pdf
21. Освіта нова. 35 найкращих висловів про рідну мову
<https://osvitanova.com.ua/posts/4284-35-naikrashchykh-vysloviv-pro-ridnu-movu>

22. Освітній проект «На урок» – Презентація «Практикум з вимови французьких голосних». <https://naurok.com.ua/prezentaciya-la-pratique-sur-la-prononciation-des-voyelles-fran-aises-le-son-dlya-urokiv-francuzko-movi-druga-inozemna-u-5-klasi-43873.html>
23. Пілецький В. Практичні завдання з фонетики та фонології сучасної української літературної мови. Львів, 2001. С.4-21.
24. Ринда І. В., Боднар А. М. Порівняльна характеристика систем вокалізму української та англійської мов. http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Philologia/7_150811.doc.htm
25. Станіслав О.В. «Фонетичний курс французької мови. Методичні рекомендації». Луцьк, РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2006. 39 с.
26. Федорович Л.О. Артикуляційна гімнастика. Методичні рекомендації для логопедів, учителів і вихователів загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів. Кременчук: Християнська Зоря, 2008. 74с.
27. Avram A. Semi-voyelles, semi-consonnes et consonnes fricatives palatales. 1980.
28. Boë L. J., Tubach J. P. De A à Zut: dictionnaire phonétique du français parlé. Ellug, 1992.
29. Caractéristiques acoustiques des voyelles françaises chez les étudiants croatophones en langue et littérature françaises. Karla Zvonar, Zagreb 2018.
30. Carignan C. Quand nasal est plus que nasal: L'articulation orale des voyelles nasales en français // When nasal is more than nasal: Oral articulation of French nasal vowels // *AFCP/ATALA*, Vol. 1. 2012. pp. 747-754.
31. Delattre P. C. La force d'articulation consonantique en français. *French Review*. 1941. pp. 220-232.
32. Delvaux V. et al. La perception des voyelles nasales du français. *Actes des XXVèmes JEP*. 2004. pp. 157-160.
33. Derivery N. La phonétique du français. FeniXX, 1997.
34. Description articuloire des sons de la parole.

35. Exercices de phonétique et de prononciation
<https://www.podcastfrancaisfacile.com/apprendre-le-francais/phonetique-en-francais>
36. Landa J.A.G. A comparison between French and RP English vowel systems.
https://www.academia.edu/179105/A_comparison_between_the_French_and_RP_English_vowel_systems
37. Malécot A. Introduction à la phonétique française. Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2019.
38. Montagu J. L'articulation labiale des voyelles nasales postérieures du français: comparaison entre locuteurs français et anglo-américains. *Actes des XXIVèmes JEP*. 2002. pp. 253-256.
39. Ooijselaar E., Sleeman P., Boersma P. L'épenthèse des semi-consonnes en français: une recherche empirique. 2009.
40. Pierret J. M. Phonétique historique du français et notions de phonétique générale. Peeters Publishers, 1994.
41. Peterfalvi J.M. La perception de la parole d'après les expériences de synthèse acoustique. 1966.
42. Бас-Кононенко О.В. Артикуляційна база української мови (за даними палатографування та кінорентгенографування відкритих складів), *Torun (Польща): Studia slavica VI – Nauki humanistyczno-społeczne – Zeszyt 351 – 2001. – S. 57-69.*
43. Straka G. Contribution à l'histoire de la consonne R en français // *Neuphilologische Mitteilungen*. 1965. Vol. 66. №. 4. pp. 572-606.
44. Thomas J.-J. Structures du français contemporain/ Phonologie. *French* 2018. №526 . <https://www.ieeff.org/212phonology.htm>
45. Violin-Wigent A., Miller J., Grim F. Sons et sens: la prononciation du français en contexte. Georgetown University Press, 2020.
46. II. Vocalisme – consonantisme. La chaîne parlée. Cours de phonétique française. 126 c.

